

ციცინო დავითულიანი

გეოგრაფიის დოქტორი, აკადი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის და ქუთაისის უნივერსიტეტის ასოც. პროფესორი

იმერეთის დაცული ტერიტორიები და მათი როლი რეგიონის ტურიზმის განვითარებაში

იმერეთში ტურიზმის განვითარების ერთ-ერთ მთავარ მიმართულებას ეკოტურიზმი წარმოადგენს. იმერეთის მთავარს ტურისტულ რესურსს მისი კურორტები და გამაჯასაღებელი ზონები წარმოადგენენ. რეგიონის ლამაზი ლანდშაფტი, სამკურნალო მინერალური წყლები ბალნეოლოგიურ კურორტებს მიმზიდველ ხდის დამსვენებელთათვის. დღეს იმერეთში 53 საკურორტო და დასასვენებელი ბაზაა, მათ შორის აღსანიშნავია წყალტუბო, საირმე, ნუნისი, სიმონეთი, სულორი, საწირე, ჭიათურის, ხრეთი, სამტრედია, ზვარე, ამაღლება. იმერეთის მხარე მდიდარია ფლორითა და ფაუნით. მის ტერიტორიაზე ტყის მასივებს 250 000 ჰა უჭირავთ. რომელიც ლამაზადაა შერწყმული მთა-გორიან ლანდშაფტს. მაქსიმალური სიმაღლე ზღვის დონიდან 2850 მეტრია. ფოთლოვან ტყეებთან ერთად აქ შეხვდებით წიწვოვან და შერეულ ტყეებს. კავკასიისათვის დამახასიათებელ ფაუნის წარმომადგენლებს. ეკოლოგიური სისუფთავე და ველური ბუნებასაინტერესოს ხდის მას მოგზაურისათვის. ასეთ ზონებს მიეკუთვნება სათაფლიის, აჯამეთის, მუხნარის, ვანის, ჭიათურის, ბაღდათის და განსაკუთრებით ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი, რომელსაც 24 000 ჰა ტერიტორია უჭირავს და უმდიდრესია თავისი ფლორითა და ფაუნით. ტურიზმისა და დასვენების ზონებს მიეკუთვნებიან ტერიტორიები სადაც დღეს ტყიბულის, შაორის და რიონჰესის წყალსაცავებია.

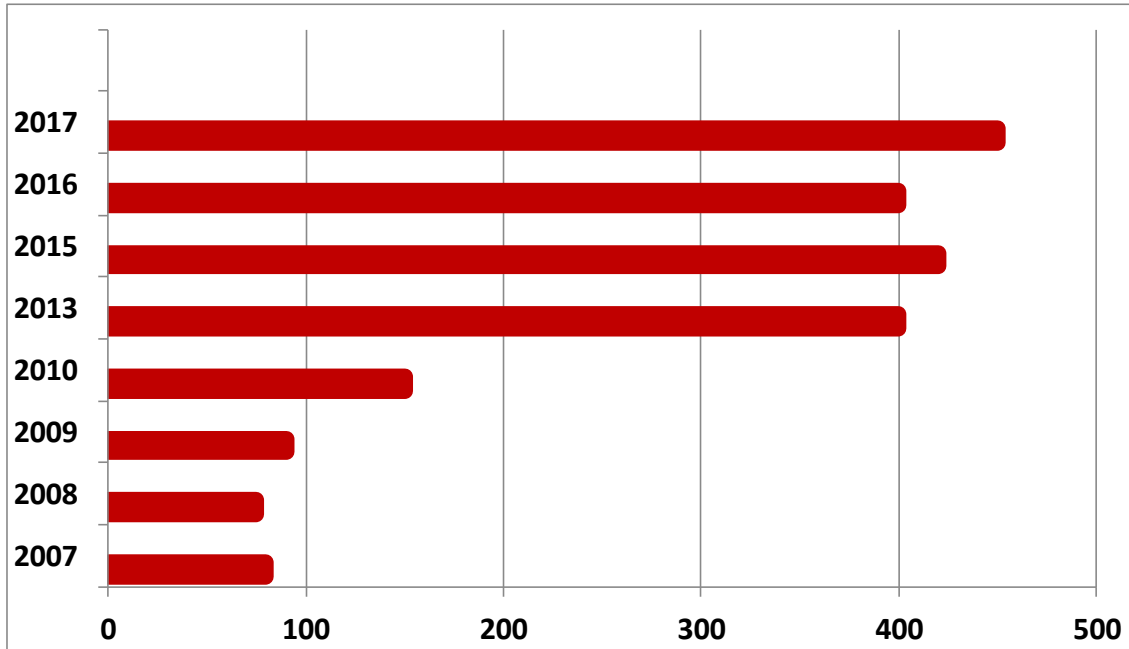
იმერეთში 900 – ზე მეტი ისტორიული და 350 – ზე მეტი ბუნებრივი ძეგლია, რომლებიც გვიან ანტიკური ხანიდან მე–20 საუკუნის დასაწყისამდე სტუმრებს წარმოადგენსა უქმნიან უმდიდრესი კულტურისა და ისტორიის შესახებ. მათი ადგილმდებარეობაც უდიდეს შთაბეჭდილებას ახდენს მნახველზე.

იმერეთში განვითარებულია აღმოჩენითი და სათავგადასავლო ტურიზმის სახეები, როგორცაა სამთო, ქვეითი, სამთო საცხენოსნო, სპელეო ტურიზმი, რაფტინგი მდინარე რიონზე. ასევე, ეკოტურიზმი, რომელსაც იმერეთში განვითარების დიდი პოტენციალი გააჩნია. მხარეში აქტიურად ვითარდება აგროტურიზმი, ამ მიმართულებით 200 – ზე მეტი ფერმერული მეურნეობაა დაინტერესებული. ახალი პერსპექტივები გაუჩნდა სანადირო და სათევზაო ტურიზმს. მხარეში ყურადღება ეთმობა ქართული ტრადიციების, ღვინისა და სამზარეულოს ტურიზმს.

საქართველოში და კერძოდ, იმერეთის რეგიონში, ტურისტული პროდუქტის პოპულარიზაციისათვის გაწეულმა მუშაობამ მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი, როგორც ორგანიზებული, ასევე, არაორგანიზებული ტურისტების რაოდენობის ზრდას. მათმა რაოდენობამ 2007 წელს 80 000, 2008 წელს - 75 000 კაცი, 2009 წელს 90 000, 2010 წელს 150 000 შეადგინა. 2013 წელს 400 000, ხოლო 2015 წელს 420 000 კაცს გადააჭარბა. აქედან 35-38 % უცხოელი ვიზიტორები იყვნენ. 2016 წელს რეგიონის ისტორიული და ბუნებრივი ძეგლები 400 000 – ზე მეტმა ვიზიტორმა მოინახულა, ხოლო 2017 წელს აღნიშნულმა მაჩვენებელმა 450 000 – ს გადააჭარბა (იხ. ნახ.1)

ნახაზი 1

ვიზიტორთა დინამიკა იმერეთში 2008-2017 წლებში¹ (ათასი კაცი)

წყარო: www.imereti.gov.ge

დაცული ტერიტორიების ძირითადი ფუნქცია ქვეყნის ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვაა. მაგრამ, როგორც წესი მათ სხვა მრავალი ფუნქციაც აკისრიათ - მოსახლეობისათვის სუფთა წყლისა და ჰაერის მიწოდება, ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობა, განათლება, მეცნიერების განვითარება, ქვეყნის პოპულარიზება საერთაშორისო დონეზე და სხვა. უკანასკნელ წლებში საქართველოში დაცულმა ტერიტორიებმა ამ დამატებითი ფუნქციების შესრულებაც დაიწყეს და ნელ-ნელა საზოგადოებისათვის ნათელი გახდა, რომ დაცული ტერიტორიები წარმოადგენენ არაშემოდგომილ და ყველასათვის აკრძალულ ზონებს, არამედ მათი გამოყენება შესაძლებელია სხვადასხვა მიზნით, რა თქმა უნდა, სტატუსისა და კატეგორიების მიხედვით.

საქართველოში ბუნებრივი ტერიტორიების დაცვის ისტორია საუკუნეების წინ იწყება. ჯერ კიდევ მე-XI საუკუნეში თამარ მეფემ გამოსცა ბრძანება ზოგიერთი ტერიტორიის დასაცავად. ხუთასი წლის შემდეგ კი ვახტანგ VI-ს „კანონთა კრებული“ მოიხსენიებს ყორულის ტერიტორიას, როგორც დაცვის ობიექტს. იქ აკრძალული იყო ხეების მოჭრა და სეირნობა, ტერიტორიას კი მცველები იცავდნენ. მთიან რეგიონებში არსებობდა ე. წ. „ხატის ტყეები“, სადაც ტყის ჭრა და ამ ადგილებში სამოვრების გამოყენება მკაცრ დაცვას ექვემდებარებოდა და ტიპიურ ნაკრძალს წარმოადგენდა. ამას გარდა არსებობდა სამეფო კარის სანადირო ადკვეთილები, საუფლისწულო ტყეები, სტრატეგიული დანიშნულების ტყის მასივები და სხვა, სადაც სამეურნეო საქმიანობა არ ხორციელდებოდა, რაც ხელს უწყობდა ამ ადგილების დაცვას და ხელშეუხებლად შენარჩუნებას. პირველი ოფიციალური ნაკრძალი საქართველოში 1912 წელს შეიქმნა კახეთში და მას ლაგოდეხის

¹ 2017 წლის მონაცემები საპროგნოზოა

ნაკრძალი ეწოდა. 1992 წელს მიღებული იქნა დაცული ტერიტორიების სისტემის ახალი პროგრამა, რომელიც მომზადდა ველური ბუნების დაცვის ფონდის მიერ, საქართველოს წამყვან მეცნიერებსა და სახელმწიფოს ორგანიზაციებთან ერთად.

დღეისათვის საქართველოში დაცული ტერიტორიების ექვსი კატეგორიიდან ხუთი - ეროვნული პარკი, ნაკრძალი, აღკვეთილი, ბუნებრივი ძეგლი და დაცული ლანდშაფტის კატეგორიებია წარმოდგენილი და მათი საერთო ფართობი 482 842 ჰექტარს შეადგენს, რაც ჩვენი ქვეყნის მთელი ტერიტორიის დაახლოებით 7%-ია. 1996 წლამდე საქართველოში არსებობდა მხოლოდ ნაკრძალები და სატყეო-სამონადირეო მეურნეობები, რომლებიც ასევე შეიძლება მივაკუთნოთ დაცულ ტერიტორიებს, რადგან აქ ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობა და მათ შორის ნადირობა საკმაოდ შეზღუდულია. 1996 წელს სატყეო-სამონადირეო მეურნეობები გადაკეთდა აღკვეთილებად.

1995 წელს დაარსდა მსოფლიო ფონდის და ბუნების დაცვის ორგანიზაციის დახმარებით საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი პირველი ეროვნული პარკი კავკასიაში (ბორჯომ-ხარაგაულის). 2007 წელს ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი გაერთიანდა ევროპის დაცული ტერიტორიების ქსელში PAN Park-ებში, რაც დაცული ტერიტორიების უმაღლეს დონეზე დაცვასა და მდგრადი ტურიზმის განვითარების გარანტიაა.

ბუნების ძეგლის სტატუსის მქონე 41 ობიექტიდან 20 იმერეთში მდებარეობს, სწორედ აღნიშნულმა ფაქტმა განაპირობა ის, რომ 2014 წელს გამოიცა კანონი - „იმერეთის მღვიმეების დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ“ საქართველოს კანონში ცვლილების შეტანის თაობაზე. იმერეთის მღვიმეების დაცული ტერიტორიების მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორია და ამ ტერიტორიაზე დაშვებული საქმიანობა განისაზღვრება მენეჯმენტის გეგმით ან დროებითი რეგულირების წესით, რომელიც განსაზღვრავს მღვიმეების კომპლექსის დაცვის, მეცნიერული კვლევისა და მონიტორინგის, განათლების, რეკრეაციის, ტურიზმის, ადმინისტრაციისა და სხვა საქმიანობის ინტეგრალური განვითარების პროგრამებს და რომელსაც ამტკიცებს საქართველოს მთავრობა.“.

იმერეთის მღვიმეების დაცული ტერიტორიების საერთო ფართობი 504,6 ჰა-ს შეადგენს და სათაფლიას ნაკრძალს (330 ჰა), სათაფლიას აღკვეთილს (34 ჰა), პრომეთეს მღვიმის ბუნების ძეგლს (46,6 ჰა) და კიდევ 17 ბუნების ძეგლს აერთიანებს. ადმინისტრაციული შენობა სათაფლიას აღკვეთილის ტერიტორიაზე მდებარეობს.

აღსანიშნავია, რომ იმერეთის მღვიმეების დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას სათაფლიას აღკვეთილსა და პრომეთეს მღვიმის ბუნების ძეგლებზე ერთ-ერთი ყველაზე კეთილმოწყობილი ინფრასტრუქტურა გააჩნია.

სათაფლიას აღკვეთილის ინფრასტრუქტურა მოიცავს: ვიზიტორთა ცენტრს, დინოზავრის ნაკვალევის საკონსერვაციო ნაგებობას, საგამოფენო დარბაზს, შუშის პანორამულ გადასახედს, კაფეებს, სუვენირების მაღაზიებს, კეთილმოწყობილ მღვიმესა და მარკირებულ ბილიკებს. აქ ვიზიტორებს შეუძლიათ მოინახულონ დინოზავრის გაქვავებული ნაკვალევი, კარსტული მღვიმე, კლდის ბილიკი, კოლხური ტყე, პანორამული გადასახედები.

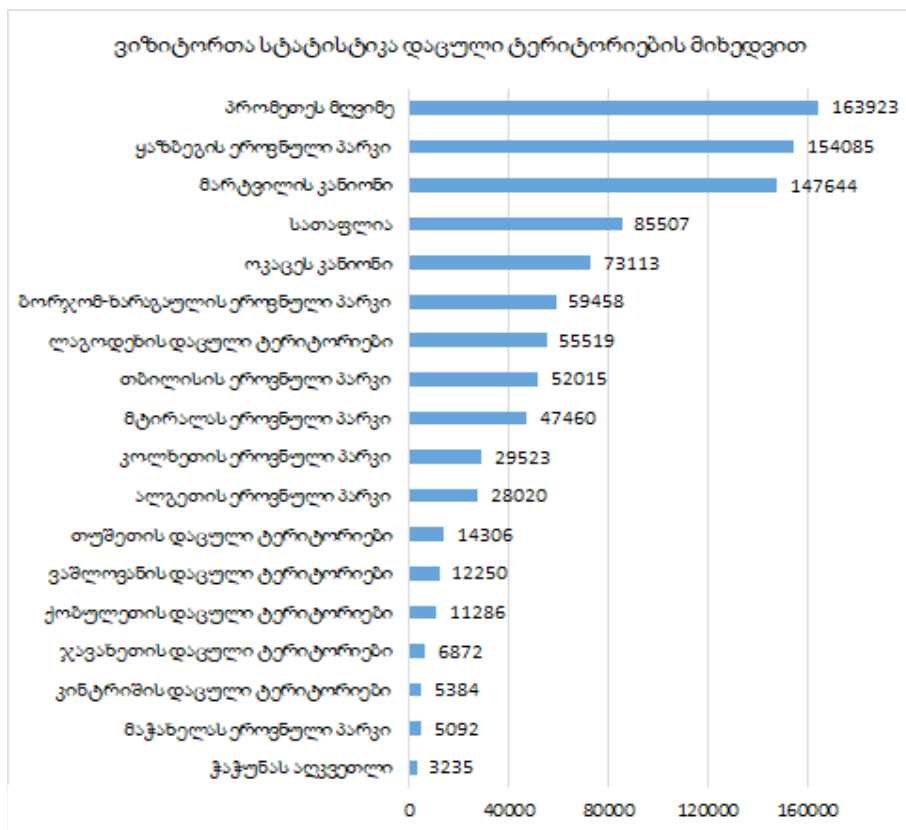
პრომეთეს მღვიმის ინფრასტრუქტურა მოიცავს ვიზიტორთა ცენტრსა და კეთილმოწყობილ მღვიმეს. ვიზიტორებს შესაძლებლობა აქვთ მღვიმიდან გამოვიდნენ როგორც ფეხით, ასევე ნავით.

საქართველოს დაცული ტერიტორიებიდან ვიზიტორთა მოზიდვაში საკმაოდ დიდი როლი ენიჭება ბუნების ძეგლებს, რასაც ადასტურებს საქართველოს ბუნების დაცვის საგენტოდან

ადებული სატატისტიკური მასალა.

ტურისტებს შორის განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობს გელათის სამონასტრო კომპლექსი, ბაგრატის ტაძარი, მოწამეთის მონასტერი, პრომეთესა და სათაფლიის მღვიმეები და ოკაცეს კანიონი. 2017 წელს პრომეთეს მღვიმე 163 923 – მა, ხოლო სათაფლიის ნაკრძალი 85 507 – მა მეტმა ვიზიტორმა დაათვალიერა, ოკაცეს კანიონზე ტურისტთა რაოდენობამ 73 113 – ს მიაღწია. აღნიშნული მაჩვენებელი საერთაშორისო ბაზარზე ქალაქებისა და მუნიციპალიტეტების გააქტიურებამ განაპირობა (იხ. ცხრ.2). თუ შევადარებთ 2014 წელს პრომეთეს მღვიმე მოინახულა 91 711 ვიზიტორმა, სათაფლია - 62 287 ვიზიტორმა, ხოლო ოკაცეს კანიონი - მხოლოდ 3 165 ვიზიტორმა. ორივე შემთხვევაში, სამივე ბუნების ძეგლი შედის საქართველოში ყველაზე მონახულებად დაცულ ტერიტორიების ხუთეულში. აღნიშნულ პერიოდში ყველაზე დიდი ზრდადობა დაფიქსირდა ოკაცეს კანიონზე, სადაც ვიზიტორთა რაოდენობა 70 ათასით, ანუ 25-ჯერ გაიზარდა. აღნიშნულ პერიოდში პრომეთეს მღვიმე ლიდერია და პირველ ადგილს ინარჩუნებს.

ნახაზი 2

წყარო: www.economy.gov.ge

იმერეთმა 2016 – 2017 წლებში 15 საერთაშორისო ტურისტულ გამოფენაში მიიღო მონაწილეობა, ალმაატასა და ხარკოვში, კიევში, ვარშავაში, პოზნანში, ლონდონში, ბერლინსა და ტოკიოში.

იმერეთში მნიშვნელოვნად გაიზარდა განთავსების ობიექტების რაოდენობა, საწოლთა საერთო რაოდენობამ 4 500 – ს გადააჭარბა.

დღეისათვის, საქართველოს დაცული ტერიტორიების საერთო ფართობი 600 490,04 ჰექტარს შეადგენს, რაც საქართველოს საერთო ფართობის 8,62 %-ს შეადგენს. თუ მას დავუმატებთ გეგმარებით დაცულ ტერიტორიებს: ცენტრალური კავკასიონის გეგმარებითი დაცული ტერიტორია, თრიალეთის ეროვნული პარკი და მარიამჯვრის დაცული ტერიტორიები 309398,87 ჰექტარი საერთო ფართობით, მაშინ. ჯამში ყველა კატეგორიის დაცული ტერიტორიის ფართობი ქვეყნის საერთო ფართობის 13,5%-ს შეადგენს.

დღეისათვის ბუნების ძეგლები გადაქცეულია მოგზაურობის ობიექტებად. ყოველწლიურად იზრდება მრავალრიცხოვან ვიზიტორთა ნაკადები მათ მოსანახულებლად. ბუნების ძეგლთა როლი მრავალმხრივია, ამიტომ აუცილებელია მათი დაცვა და პირველადი სახის შენარჩუნება. თუმცა ეს ბევრისათვის ბოლომდე არაა გაზრებული სამწუხაროთ. ბევრი მათგანი დაზიანებულია, განსაკუთრებით კირქვული მღვიმეები, ეს საკმაოდ თვალსაჩინოა ჩვენს რეგიონში, კარსტული ძაბრები ხშირად ადგილობრივი მოსახლეების მიერ ნაგავსაყრელადაა გადაქცეული, მოტეხილია სტალაქტიდები და სტალაგმიტები, მათ წარმოსაქმნელად კი ათასობით წელია საჭირო.

რეგიონის ადმინისტრაციის მიერ უნდა მოხდეს დაცული ტერიტორიების მიმდებარე ტერიტორიებზე მცხოვრები მოსახლეობის ჩართვა ტურისტულ საქმიანობაში. დაცული ტერიტორიების კატეგორიების განსაზღვრისა და შექმნის პროცესში გათვალისწინებული უნდა იქნეს ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მოსახლეობის ინტერესები. ეკოტურიზმის განვითარებაში ადგილობრივი მოსახლეობის მონაწილეობის უზრუნველყოფა არის თანამედროვე საერთაშორისო პროგრამებისა და პროექტების შეუცვლელი კომპონენტი. ამ მიმართულების აუცილებლობა განპირობებულია იმით, რომ სწორედ ეკოტურიზმს გააჩნია პოტენციალი უზრუნველყოს ადგილობრივი მოსახლეობა ეკონომიკური სტიმულით, რათა მათ დაიცვან რეგიონის უნიკალური ბუნებრივი რესურსები.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. დავითულიანი ც. (2009), ქუთაისისა და მისი მოსაზღვრე რაიონების კულტურული ლანდშაფტები და მათი დინამიკა (1995-2005 წწ), აწსუ გამომცემლობა, ქუთაისი გვ. 68-80
  2. დავითულიანი ც., მიქაუტაძე დ. - საქართველოს ტურისტულ-რეკრეაციული დარაიონება. აწსუ, ქუთაისი 2008
- ინტერნეტმისამართები:
3. www.government.gov.ge - იმერეთის მხარე პასპორტი - საქართველოს მთავრობა
  4. <http://georgiantourizm.blogspot.com/>